

«Шахтарська столиця України»: репортаж швейцарського NZZ з Покровська про зміну поглядів шахтарів, опіку Метінвесту та близькість війни

Журналісти однієї з найбільших швейцарських німецькомовних газет Neue Zürcher Zeitung побували в Покровську та докладно розповіли, чим живе шахтарська столиця України під час війни, з якими проблемами стикаються шахтарі та яку роль для міста відіграє Група Метінвест. Пропонуємо до вашої уваги адаптовану версію матеріалу.



Покровськ є шахтарською столицею України з 2014 року. Завдяки стратегічно важливому коксівному вугіллю тут панує дециня буденної нормальності, попри ракетні обстріли та сусідство з російськими позиціями.

Коли шахтарі з почорнілими від сажі обличчями поспішають із шахти в душ, їм не подобається, коли їх зупиняють. Лише троє з них позують фотографу, а потім чоловіки рушають далі: дрібний вугільний пил на їхніх тілах має зникнути після душу, автобус чекає. Він везе їх зі зміни до Покровська: з 36-градусної спеки під землею — до комфортної температури у квартирах, із глибини кількох сотень метрів — до родин.

Активність на найбільшій вугільній шахті України має ще одну причину: війна близько. До фронту на Донбасі трохи більше ніж 30 кілометрів, а до Авдіївки, де росія веде новий наступ, лише 60 кілометрів. Російські ракети також призводять до жертв, прилітаючи у Покровськ.



Тонни вугілля

А втім, робота на шахті триває, адже війна надала вугіллю нового значення. Донбас, найпродуктивніший регіон колишнього Радянського Союзу, раніше був відомий насамперед своїми економічними проблемами. До цього додалися наслідки російської агресії. До 2014 року Україна видобувала понад 80 мільйонів тонн вугілля на рік. Потім Москва роз'єднала східний регіон України, що скоротило цей показник удвічі. Після вторгнення у 2022 році близько 80% національних запасів вугілля розташовано на окупованій території.

Більшість шахт, що залишилися в Україні, видобувають вугілля для опалення. Це навряд чи прибуткова справа, але вона стала життєво важливою минулої зими під час російських атак на енергетичну інфраструктуру. Шахтоуправління «Покровське» видобуває коксівне вугілля. Це паливо переважно використовується для виробництва сталі. Тому воно також має важливе значення для оборонної промисловості.



Підприємство належить компанії Метінвест. Міжнародна група компаній бізнесмена Ріната Ахметова до війни контролювала весь ланцюжок створення продукту. Вугілля із Покровська та кокс із сусіднього прифронтового міста Авдіївки постачалися на величезні металургійні комбінати в Маріуполі. Зараз цей ланцюг зруйновано: «Азовсталь» у Маріуполі лежить у руїнах, а довкола коксохімічного заводу в Авдіївці зайняли позиції українські захисники.

Шахтоуправління «Покровське» працює на знижених потужностях через війну та неможливість експортувати продукцію традиційними маршрутами. Видобуток і транспортування вугілля в таких умовах є величезним викликом. Проте з січня по листопад 2023 року працівники видобули понад 5 млн тонн коксівного вугілля. Частина продукції йде на українські металургійні комбінати, решта — до країн Східної Європи.

Відповідальність шахтарів

Аліна Вачнова стоїть біля конвєсера, що відвантажує вугілля у товарні вагони. Менеджер із завантаження щодня обробляє багато вагонів. Вона походить із родини шахтарів. «Без шахт мого рідного міста Покровська не існувало б», — говорить 38-річна жінка. На своєму робочому місці вона більше наражається на небезпеку російських ракет, ніж люди в шахтах. Страх є, але здебільшого вона його опановує: «Може, ми вже занадто звикли до небезпеки?».



Мати двох дітей не виїхала ні у 2014 році, ні через вісім років: «Усією душею я завжди відчувала, що потрібна тут». Фінансово вона залежить від своєї роботи. Її чоловік теж працює, але на одній із державних шахт. На шахтах Метінвесту працівники можуть заробити вчетверо більше.

Але для Донбасу значення вугілля виходить далеко за межі фінансів. Вугілля створило основу для індустріалізації російської імперії та Радянського Союзу, зміцнило їхню економічну та політичну могутність. Контроль над сировинними ресурсами Донбасу був одним із пріоритетів Сталіна, Гітлера та Путіна протягом останніх ста років. Відповідно, регіон часто переживав війни.

Вугілля дає матеріал для міфів та революцій. Згідно з державною легендою, найвідомішому радянському герою праці Олексію Стаханову знадобилося менше за шість годин, щоб видобути 102 тонни вугілля в шахті на Донбасі. У 1991 році страйк шахтарів зробив значний внесок у здобуття Україною незалежності.

Шахтарі працювали б замість того, щоб страйкувати

Самі шахтарі говорять, що ніколи особливо не цікавилися політикою. Замість того щоб страйкувати, вони працювали, розповідає Олександр Бородавє. Разом зі своїм сином Дмитром та другом дитинства Валерієм Котельниковим він зустрічає нас у вітальні доглянутого будиночка, на який заробив працюю на шахті. Милуючись садом, двоє літніх джентльменів із ностальгією згадують привілеї, якими вони користувалися в минулі дні.



«Ми літали у відрядження по всій Україні та навіть до Парижу», — розповідає Бородаєв. «Шахтар — це було святе слово», — підкреслює голова спілки ветеранів шахтоуправління «Покровське». — «Коли ти виходив із шахти з чорними очима, тобі посміхалися дівчата».

Але робочі будні були важкими. На початку його кар'єри на шахтах все ще використовували довоснну технологію. «Я здебільшого працював на колінах», — згадує 73-річний чоловік. Бородаєв, що на чотири роки молодший і досить кремезний, також напівжартома розповідає, що його зріст колись був 1 метр 90 сантиметрів — до того, як на нього впала штольня. Обидва мають проблеми зі здоров'ям — у Котельникова застій рідини в колінах, у Бородаєва — пневмоконіоз.

Його 38-річний син Дмитро підкреслює, що сьогодні робота стала безпечнішою завдяки автоматизації та датчикам. «Але багато людей все ще не люблять носити захисну маску, тому що у ній важко дихати в спеку». Бородаєв знає, про що говорить, бо як майстер щодня перевіряє дотримання правил безпеки. «Так я популярності не здобуду», — із посмішкою каже сім'янин.

Запах сонця

Подаючи коньяк до торта, чоловіки розповідають про два абсолютно різні світи — в шахті та на поверхні. «Коли моя дружина розвішує близну, я кажу їй: пахне сонцем. Вона завжди відповідає, що це неможливо. Але шахтарі знають, що це правда». Літні чоловіки кивають. Нагорі — повітря й простір, під землею — тіснота, темрява та пил.

Прибутковість покровської шахти також означає, що нагорі посеред війни повсякденне життя майже нормальне. Російська агресія з 2014 року перетворила це місце на «нову столицю шахтарської справи на українському Донбасі». Так написано на вході до музею компанії Метінвест у палаці культури. Це така ж щойно відремонтована будівля, як і бібліотека на головній площі міста, де сталінське бароко зустрічається з дев'ятиповерховою панельною будівлею міської адміністрації та новим торговим центром.



Тут відносний добробут стикається з близькістю до фронту на дуже маленькому просторі. Жінки Покровська святкують майбутнє весілля подружки із шампанським та повітряними кульками. Наречена виходить заміж за шахтаря, а одна з жінок сама працює на шахті. Поруч із ними стоїть поліцейний автобус із біженцями з сусіднього міста Мирноград, що розташовано в межах досяжності російської артилерії.

Покровськ захищений від цього, але не від ракетних обстрілів. Крихкість безпекової ситуації проявилася на початку серпня, коли росіяни зруйнували відомий ресторан та вбили щонайменше десять осіб. Попри небезпеку, добре одягнена молодь п'є флет-вайт на обтягнутих оксамитом кріслах у торговому центрі «Бульвар» поміж військових ЗСУ, які вийшли з позашляховиків, щоб швидко поїсти.



Більша відповідальність

Без Метінвесту крихку нормальність у Покровську було б неможливо уявити. Група є не тільки найважливішим роботодавцем, а й головним спонсором соціального життя міста. Логотип Метінвесту — на лікарнях, стадіонах, дитячих садках та ігрових майданчиках. Так сучасна компанія продовжує традицію турботи, яка походить ще з радянських часів.

Потреби оборонної промисловості змушують Метінвест брати на себе більшу відповідальність: наприклад, компанія надала важку техніку для прокладання окопів. Політичне керівництво в Києві очікує, що компанії зроблять свій внесок у цю боротьбу.

Напруга та рутини

Зараз люди найбільше страждають від війни. «Росіяни бомбардують лікарні та свавільно вбивають цивільних. Вони гірші за нацистів», — каже шахтар-пенсіонер Олександр Бородаєв, який раніше досить байдуже ставився до української незалежності. Радянське минуле залишило на ньому сильніший слід. Його син також втратив будь-яку симпатію до великого сусіда: «Відтоді, як мені довелося ховати своїх друзів та дивитися в обличчя їхніх рідних». Брат Дмитра, Олександр, що також працював на шахті, зараз служить у ЗСУ на південному фронті.

З колись 10 000 працівників компанії майже 2 000 були мобілізовані, як Бородаєв, або виїхали з міста. «Важко працювати в таких напружених умовах», — визнає директор шахти Геннадій Яковенко. «Ми розуміємо всіх, хто виїхав, бо не міг більше терпіти, — каже він. — Але масмо рухатися далі — війна чи не війна».



У довгих коридорах, що ведуть в шахту, шахтарі готуються до наступної зміни. Як завжди, вони одягають робочу форму, беруть заповнені каски, маски та кисневе обладнання. Потім проходять через останні обергальні двері. Над ними написано: «Будьте обережні, на вас чекають удома!».